

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”**

**Impactul monahismului asupra vieții moral-
spirituale a societății ruse de la începutul secolului al
XIX-lea până în prezent.**

Mănăstirea Optina

- teză de doctorat –

Rezumat

**Conducător științific
PR. PROF. UNIV. DR. ȘTEFAN ILOAIE**

**Doctorand
VADIM TUDOR (ARHIM. IOV) CRISTEA**

**Cluj-Napoca
2022**

CUPRINS

Abrevieri	7
Introducere	8
I. Motivație	8
II. Necesitatea și actualitatea temei	9
III. Scopul, noutatea și conținutul lucrării	10
IV. Tematică, obiective, delimitare	13
V. Stadiul cercetării	14
VI. Alte repere bibliografice	17
VII. Metodologia cercetării	18
Capitolul I. Stareții de la mănăstirea optina - continuatori ai monahismului rus	20
1.1 Din istoria monahismului rus	20
1.2 File din istoria Mănăstirii Optina	26
1.3 Cuviosul Paisie de la Neamț – înnoitor al monahismului rus	30
1.4 Ucenicii Cuviosului Paisie de la Neamț - următori ai tradiției isihaste ...	37
1.5 Obârșia tradiției stareților și esența sa	44
1.6 Stăreteismul rus – fenomen al Ortodoxiei	46
1.7 Rezumatul biografic al stareților de la Optina. Caracterul și portretul lor duhovnicesc	55
1.7.1 <i>Cuviosul Lev</i>	55
1.7.2 <i>Cuviosul Macarie</i>	57
1.7.3 <i>Cuviosul Moise</i>	60
1.7.4 <i>Cuviosul Antonie</i>	62
1.7.5 <i>Cuviosul Ilarion</i>	63
1.7.6 <i>Cuviosul Ambrozie</i>	65
1.7.7 <i>Cuviosul Anatolie</i>	68
1.7.8 <i>Cuviosul Isaachie</i>	70
1.7.9 <i>Cuviosul Iosif</i>	72
1.7.10 <i>Cuviosul Varsonufie</i>	74
1.7.11 <i>Cuviosul Anatolie II</i>	76
1.7.12 <i>Cuviosul Nectarie</i>	77
1.7.13 <i>Cuviosul Nikon</i>	79
1.7.14 <i>Cuviosul Isaachie al II-lea</i>	80
1.8 Rolul personalității egumenului în formarea vieții exterioare și lăuntrice a obștii monahale - din experiența și viziunea stareților de la Optina	82
1.9 Pustia Sarov și pustia Optina, mari centre duhovnicești	84
1.10 Tipicul slujbelor la mănăstirea Optina și adaptarea acestuia la necesitățile pelerinului rus	88
Capitolul II. Virtuțile și patimile în viziunea Stareților de la Optina	94
2.1 Unitatea duhovnicească a stareților în expunerea fiilor lor duhovnicești	94
2.2 Învățăturile morale ale stareților de la Optina pentru tineri	97
2.3 Povățuirile moral-spirituale ale stareților despre virtuți	105
2.3.1 <i>Despre smerenie</i>	105
2.3.2 <i>Despre scopul vieții</i>	109
2.3.3 <i>Despre pocăință</i>	111
2.3.4 <i>Despre răbdarea în suferință</i>	112
2.3.5 <i>Despre rugăciune</i>	114
2.3.6 <i>Despre credință</i>	117

2.3.7	<i>Despre dragostea față de Dumnezeu și față de aproapele</i>	119
2.4	Învățăturile stareților despre patimi	121
2.4.1	<i>Mândria</i>	121
2.4.2	<i>Mânia</i>	123
2.4.3	<i>Iubirea de sine</i>	125
2.4.4	<i>Judecarea aproapelui</i>	127
2.4.5	<i>Invidia</i>	131
	Capitolul III. Relațiile dintre ortodoxia și cultura rusă	134
3.1	Contextul istoric și social al interacțiunii dintre intelectualitatea rusă și Biserica Ortodoxă, în secolele XVII-XXI	134
3.1.1	<i>Secolul al XIX-lea. Înaltele valori creștine în cultura rusă. „Veacul de aur” al literaturii</i>	135
3.1.2	<i>Secolul al XX-lea. În pragul revoluției. „Veacul de argint” al literaturii ruse</i>	140
3.1.3	<i>Perioada comunistă. Zguduirea fundamentelor vieții sociale și religioase</i>	141
3.1.4	<i>Secolul al XXI-lea. De la renaștere la necunoaștere. Secularizarea și necesitatea redescoperirii ortodoxiei</i>	143
3.2	Legături duhovnicești între intelectualii ruși și Mănăstirea Optina, în secolul al XIX-lea	146
3.2.1	<i>Filosoful Ivan Vasilievici Kirievski</i>	147
3.2.2	<i>Scriitorul Nicolai Vasilievici Gogol</i>	152
3.2.3	<i>Scriitorul Lev Tolstoi</i>	155
3.2.4	<i>Vizita lui Fiodor M. Dostoievski la Mănăstirea Optina – între optica interdiscursivă și literatura memorialistică</i>	161
3.2.5	<i>Intelectualitatea rusă la Mănăstirea Optina</i>	172
3.2.6	<i>Vizita Marei Ducese Elizaveta Fiodorovna la mănăstirea Optina</i>	178
3.2.7	<i>Pelerinajul episcopului Iuvenalie la mănăstirea Optina</i>	180
	Capitolul IV. Mănăstirea Optina din secolul al xx-lea până în prezent....	183
1.8	Viziunea stareților de la Optina asupra vieții politice din Imperiul Rus în secolul al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea.	183
1.9	Destinele mănăstirilor în secolul al XX-lea	188
1.10	Optina în anii de prigoană	193
1.11	Experiența istorică și tendințele actuale de slujire socială a Mănăstirii Optina	199
1.12	Mănăstirea Optina, astăzi	209
1.13	Tradiție și renaștere în viața monahismului rus	215
	Concluzii	223
	Anexe	229
	Bibliografie	241

Cuvinte-cheie: *Monahism, Mănăstire, Optina, Stareț, Societatea rusă, Cuvios, Viață morală, Virtuți, Patimi.*

TEMA: IMPACTUL MONAHISMULUI ASUPRA VIEȚII MORAL-SPIRITUALE A SOCIETĂȚII RUSE DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA PÂNĂ ÎN PREZENT. MĂNĂSTIREA OPTINA

-REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT-

Motivație. Ideea redactării lucrării de față a prins contur în cadrul unei discuții amicale cu Părintele Profesor universitar doctor Ștefan Iloaie, în una din serile liniștite petrecute la mănăstirea Piatra Fântânele, acum câțiva ani. Identificarea unei teme pentru lucrare nu a reprezentat o dificultate. Alegând calea monahismului încă din anii tinereții, întotdeauna mi-am dorit să contribui la descoperirea și promovarea acestui frumos mod de viață și a valorii mănăstirilor în general. În același timp, venind de peste Prut, din pământul Basarabiei, cel de multă vreme înstrăinat de tot ce înseamnă românesc, am optat pentru un subiect care pare a fi mai puțin cunoscut în România și care s-ar prezenta ca o punte între cele două maluri, îndeosebi în contextul împlinirii celor 100 de ani de la Marea Unire, dar și cu prilejul împlinirii, în anul acesta, a 300 de ani de la nașterea Cuviosului Paisie de la Nemț – făclia isihasmului românesc. O premisă a acestei apropieri poate fi considerată pe bună dreptate legătura dintre monahismul românesc și cel slav, la a cărei răscruce ne aflăm noi, cei din Basarabia, prin intermediul uimitoarei personalități a Cuviosului Paisie de la Neamț și a vastei sale moșteniri duhovnicești.

Cunoscând bine limba rusă, am avut ocazia, de tânăr, să vizitez de mai multe ori marile centre monahale din Ucraina și Rusia, unde am cunoscut îndeaproape monahismul rus, din perspectiva slujbelor, a ascultării și a altor rânduieli mănăstirești. În cadrul acestor pelerinaje am cunoscut oameni cu foarte diverse cunoștințe și experiențe de viață, fapt care mi-a ajutat să-mi formez o anumită viziune despre societatea și spiritualitatea rusă.

Necesitatea și actualitatea temei. În năzuința firească de a lua contact cu experiența vie a trăirii duhovnicești pe care o urmăream în lecturile personale și în pelerinaje, nu reușeam să întâlnesc prea des obști monahale în care lucruri și fapte cunoscute de mine din lecturi erau trăite pe viu. În special în anii '90, atunci când mai toate mănăstirile erau preocupate de eforturile legate de restaurarea locașurilor de cult, puține dintre ele adăposteau monahi cu autentice trăiri duhovnicești. Marea mea bucurie a fost atunci când am descoperit la Optina o mănăstire care, deși nu era reamenajată și înnoită deplin și nici nu era cea mai mare din punct de vedere edilitar, își îndrepta cu toată silința eforturile nu atât spre restaurarea exterioară, cât spre cea lăuntrică, spre restaurarea duhului unei autentice vieți monahale. La fiecare nouă vizită, am găsit această mănăstire mai bogată duhovnicește decât la întâlnirea precedentă.

Despre mănăstirea Optina, în comparație cu alte centre spirituale din Rusia, în România se cunoaște mai puțin. Există, desigur, traduceri din limba rusă a diverselor texte despre această mănăstire și despre stareții ei, însă acestea sunt traduceri *oficiale*, cum le-aș numi eu, traduceri din care cititorul își poate crea o impresie superficială, oferindu-i-se informații sumare despre istoria mănăstirii, despre stareții ei și scrierile lor. Nu se întâlnesc însă studii mai ample despre mănăstirea Optina, care să fi fost traduse în limba română, așa cum întâlnim în istoriografia rusă și care au servit drept suport al cercetării de față. Prin urmare, necesitatea temei este impusă de însăși importanța rolului pe care mănăstirea Optina l-a avut, în secolul al XIX-lea, în calitate de pepinieră duhovnicească și de creuzet spiritual în care s-au format stareți de renume care au modelat prin personalitatea și sfaturile lor de mare valoare moral-duhovnicească societatea rusă din vremea respectivă.

Nutrim convingerea că lucrarea va prezenta interes în special pentru cei care locuiesc în mănăstiri, mai ales pentru stareții și duhovnicii care trudesec la refacerea obștilor monahale. Prin intermediul exemplului oferit de mănăstirea Optina, ne-am străduit să arătăm cât de frumos poate să înflorească o mănăstire în lumina unor autentice povățuitori duhovnicești, pentru ca, mai apoi, atunci când și-a pus o temelie statornică de trăire duhovnicească, să transfigureze o întreagă societate, poate, în primul rând, prin marile ei personalități. Credem iarăși că lucrarea le va fi de folos celor care doresc să cunoască mai temeinic esența monahismului rus, atât în plan spiritual, cât și din punctul de vedere al felului în care acesta a influențat moralitatea în societatea rusă din secolul al XIX-lea până în prezent.

Scopul, noutatea și conținutul lucrării. Prin intermediul acestei lucrări ne-am propus să aducem în atenția cititorului o imagine mai cuprinzătoare și mai limpede a tot ceea ce înseamnă monahismul, spiritualitatea și societatea rusă, toate acestea prin prisma fenomenului unic al stărețismului rus. În contextul actualelor probleme geopolitice, foarte mulți oameni, chiar și creștini conștiincioși, înțeleg greșit multe aspecte ale vieții religioase rusești. În această lucrare nu am urmărit să punem pe cântarul dreptății unele greșeli pe care le-au comis conducerea bisericească ori cea laică în Rusia în legătură cu viața mănăstirilor, ci să *restaurăm*, fie-ne permis, într-o modestă măsură, frumoasa imagine a monahismului rus care deține o mare bogăție duhovnicească, la fel ca și monahismul românesc, cu care este înrudit pe linia moștenirii marelui stareț de la Neamț.

Pentru secolul al XIX-lea, secol în care monahismul rus prinde noi forțe, Cuviosul Paisie Velicovski a avut aceeași însemnătate pe care a avut-o Cuviosul Serghie de Radonej pentru secolul al XVI-lea. El a fost cel care a reușit să revigoreze duhul monahismului adevărat, duh care, inițial pătrunzând în Rusia împreună cu creștinismul, a înflorit și s-a dezvoltat armonios

secole de-a rândul, însă a intrat apoi într-o perioadă de *decădere*, transformându-se într-un formalism religios în timpul domniei lui Petru I. De aceea, pentru monahismul ortodox în general, dar mai ales pentru cel rus în special, a fost nevoie de o persoană influentă, care, prin puterea cuvântului, a îndemnului personal și a trăirii sale autentice să revigoreze această trăire în mănăstirile cu viață de obște din Rusia.

În lumea creștin-ortodoxă, mănăstirea Optina este cunoscută ca fiind un centru al isihasmului și al nevoițelor înalte în arealul monahismului rus. Datorită trăirii înalt duhovnicești și a activității de îndrumare cuprinse în corespondența lor cu fiii duhovnicești, părinții de la Optina au devenit cunoscuți în toată lumea. Ei sunt cei care au refăcut traseul duhovnicesc atât pentru monahii, cât și pentru creștinii din vremea lor. Din cei patrusprezece stareți care au sporit tezaurul duhovnicesc al mănăstirii Optina în perioada secolului al XIX-lea, cei mai cunoscuți rămân: Cuviosul Moise, ieroschimonahul Macarie, ieroschimonahii Ilarion și Anatolie și, bineînțeles, renumitul ieroschimonah Ambrozie.

Scopul general al lucrării este acela de a demonstra, în baza exemplului unei singure mănăstiri – a Sihăstriei Optina –, marele impact spiritual al monahismului asupra societății ruse, pe care acesta a sprijinit-o de-a lungul timpului și la a cărei înnoire morală contribuie până în prezent. Am urmărit să promovăm mesajul că monahismul rus, atunci când *își revine în albia sa*, în albia autenticii trăiri duhovnicești, aduce schimbări minunate atât în viața fiecărui om care se apleacă spre el cu inimă însetată de Dumnezeu, cât și în viața întregii societăți. Tot drept scop al lucrării de față poate fi socotit abordarea și descrierea minuțioasă a moștenirii lăsate de stareții optinieni prin scrierile lor, care, pentru monahul sau mireanul zilelor noastre, sunt la fel de folositoare precum erau acum două secole, atunci când au apărut pentru prima dată.

Ideile religioase și moralizatoare întâlnite în literatura clasică rusă și, în special, în scrierile lui Dostoievski, Gogol și Kirievski, dar, mai ales, mărturiile din viața duhovnicească a acestor mari gânditori, ne detaliază impactul deosebit pe care l-a produs duhul monahismului de la mănăstirea Optina asupra acestora, și, prin ei, asupra culturii poporului rus și a orientării sale pe fâgașul adevăratelor valori ortodoxe. Bogata experiență duhovnicească a sfinților stareți de la Optina, ca rod al ascezei și al slujirii lor neîncetate în fața celor mai acute dureri sufletești ale oamenilor, a alimentat pentru mai bine de un secol cele mai luminate minți ale societății intelectuale ruse, dovedind încă o dată strânsa înrudire și putere de conlucrare între minte și duh. Inspirați și atrași de duhul monahismului optinean, de simplitatea, armonia și puterea lucrătoare a cuvintelor stareților, mulți intelectuali ruși au reușit să dea răspuns nu numai propriilor căutări duhovnicești, ci și foamei de adevăr a unei întregi generații, foame de care suntem cuprinși, fără îndoială, și astăzi.

Marea provocare a monahismului în ziua de astăzi este, într-un fel uimitor, similară cu cea a stareților optinieni: pe de o parte, lumea, aflată într-o mistuitoare, dar inconștientă suferință și căutare de sens, are nevoie de o primire sinceră și generoasă în sânul autenticelor valori ortodoxe, fapt care cheamă monahismul spre o deschidere față de nevoile oamenilor, iar pe de alta, faptul că aceste valori autentice pot fi transmise doar ca o consecință a unei la fel de autentice trăiri. Mărturiile numeroșilor pelerini despre experiențele trăite la Optina converg asupra faptului că dragostea, cu care acest sfânt așezământ i-a primit atunci când l-au vizitat prima dată, i-a legat pentru totdeauna de *duhul Optinei*.

Tematică, obiective, delimitare. Din punctul de vedere al tematicilor abordate, lucrarea de față are tangențe cu discipline precum: Istoria Bisericii, îndeosebi istoria monahismului, Liturgică, Patristică, Filosofie, Literatură universală, domenii diverse și vaste, care se regăsesc în activitatea literară, socială și spirituală a marilor stareți optinieni.

Obiectivele lucrării sunt câteva și anume: Familiarizarea cititorului cu mănăstirea Optina; Descrierea esenței fenomenului ortodox cunoscut sub denumirea de „Stărețism”; Realizarea profilului bio-bibliografic al stareților de la mănăstirea Optina; Stabilirea viziunilor stareților optinieni asupra virtuților și patimilor; Relevarea importanței interacțiunii dintre monahismul rus și intelectualitatea rusă; Urmărirea parcursului monahismului rus în baza exemplului mănăstirii Optina, din perioada secolului al XX-lea până în prezent; Determinarea căilor de promovare a tradiției și a tendințelor de slujire socială a mănăstirii Optina în etapa actuală. Ghidați de obiectivele enumerate mai sus, am structurat lucrarea în patru capitole:

1. Stareții de la mănăstirea Optina – continuatori ai monahismului rus.
2. Virtuțile și patimile în viziunea stareților de la Optina.
3. Relațiile dintre Ortodoxia și cultura rusă.
4. Mănăstirea Optina din secolul XX până în prezent.

Lucrarea de față nu-și propune o abordare exhaustivă a întregii experiențe patristice, și nici chiar a părinților ruși, ci se rezumă la o perioadă determinată, perioada de renaștere a monahismului rus și, cu ajutorul lui, a societății ruse.

Stadiul cercetării și repere bibliografice. Subiectul relației mănăstirilor cu lumea și cu mănăstirea Optina în special nu este tratat în lucrări scrise în arealul teologic românesc. Lipsesc de asemenea și lucrările care să exploreze analitic învățăturile părinților stareți de la Optina în ceea ce privește zona teologiei morale și a spiritualității. Totuși, există câteva lucrări în care se fac referiri exprese la influența covârșitoare pe care curentul isihast paisian l-a avut asupra înrâuririi duhovnicești a părinților de la Optina. Amintim în acest, selectiv, studiul semnat de părintele diacon Ioan Ică jr. în volumul: Cuviosul Paisie de la Neamț, *Autobiografia și viețile*

unui stareț, urmate de *Așezăminte și alte texte*, ediția a III-a adăugită, studiu introductiv de pr. Ellio Citterio, ediție îngrijită și prezentată de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2015 și, la fel, cartea părintelui Hrisant Tsacharis, *Sfântul Paisie Velicikovski – înnoitor al vieții monahale și organizator al slujirii liturgice. Influențele operei sale în Bisericile Slavă, Română și Greacă*, Editura Doxologia, Iași, 2021. În mod evident, scurte trimiteri legate de moștenirea spirituală pe care Sfântul Cuvios Paisie Velicikovski a lăsat-o vieții monahale din Rusia secolului al XIX-lea găsim și la profesorii și teologii care au elaborat istorii ale Bisericii Ortodoxe române, însă din rațiuni de spațiu nu-i vom menționa nominal aici, lucrările acestora fiind consemnate în bibliografia de la finalul acestei teze.

Așa se face că principalele resurse bibliografice pe care le-am utilizat în cercetarea subiectului sunt de origine rusească. Dintre acestea, cele mai importante le considerăm a fi: Vladimir KOTELNIKOV, *Asceții ortodocși și literatura rusă. În drum spre Optina*, Moscova, 2002. În această lucrare, pornind de la figurile luminoase ale stareților de la Optina, autorul prezintă unitatea dintre Ortodoxia și literatura rusă, fapt datorat în mare parte fenomenului unic al stărețismului rus, care a atras și a influențat viețile și gândirea marilor intelectuali ai veacurilor XIX-XXI.

Tatiana GHEORGHIEVA, *Cultura vieții de zi cu zi: Cultura rusă și Ortodoxia*, Aspect Press, 2008. Lucrarea reprezintă un studiu amplu al parcursului literaturii ruse și al vieții bisericești al acestei țări din perspectivă istorică și socială.

Igor SMOLICI, *Monahismul rus*, Moscova, 1997. Această lucrare oferă cititorului un studiu detaliat al parcursului istoric al monahismului rus de la prima sa perioadă de înflorire în Rusia Kieveană (secolele XII-XIII) până la începutul secolului al XX-lea. Un capitol de mare interes pentru cercetarea noastră este „Stărețismul și ascetismul în secolele XVIII-XIX”, în care autorul prezintă evoluția stărețismului rus de la rădăcinile sale în Rusia medievală, urmând descrierea școlii Cuviosului Paisie Velicikovski.

Serghei HORUZHNY, *Fenomenul stărețismului rus. Exemple din experiența duhovnicească a stareților*, Moscova, 2006. Această culegere de texte pe tema stărețismului rus reprezintă suma încercărilor diversilor autori de a pătrunde în taina acestui fenomen prin prisma cercetării personalităților celor mai cunoscuți stareți, atât monahi, cât și preoți de mir, care, deși au activat în perioade și locuri diferite, au fost purtători ai aceluiași duh.

În ansamblu, bibliografia lucrării este una diversă. Au fost folosite aproape toate materialele despre mănăstirea Optina disponibile în limba română, și nu numai, la momentul de față, chiar și acestea fiind în mare parte traduceri din limba rusă. Aceste lucrări, dar și multe altele care ne-au servit drept sprijin excelent în cercetarea fenomenului stărețismului rus și a

contextului politic și social în care s-a manifestat de-a lungul veacurilor, sunt cele mai reprezentative în momentul de față, abordând subiectul legăturii dintre monahismul rus și lumea sub aspectul ei social și cultural. În teza de față am încercat să îmbinăm toate aceste aspecte, tratate riguros în lucrările mai sus menționate, spre a-i oferi cititorului o imagine de ansamblu asupra felului în care monahismul rus, care a strălucit prin pleiada stareților de la mănăstirea Optina, a influențat profund societatea rusă de-a lungul ultimilor veacuri.

Metodologia cercetării. În lucrarea noastră, în vederea atingerii obiectivelor pe care ni le-am propus am utilizat o metodologie variată. Întâi de toate ne-am folosit de metoda istorică pentru a creiona și delimita contextul social și cultural în care a apărut și s-a manifestat mișcarea de reînnoire spirituală cunoscută sub denumirea de *paisianism*. Pe lângă metoda istorică, și oarecum în completarea acesteia, ne-am folosit de metodele descriptivă și analitică, metode care ne-au permis să surprindem cu claritate anumite realități istorice ale vremii și să expunem anumite detalii legate de viața și activitatea părinților stareți de la Optina sau să prezentăm și să chestionăm anumite aspecte ale intelectualității ruse care au intrat în contact cu atmosfera duhovnicească a mănăstirii Optina. În vederea degajării învățăturilor morale și spirituale ale cuviosilor stareți de la Optina, am apelat la metodele exegetică și sintetică. Nădăjduim că această lucrare, care a apărut în urma unei năzuințe sufletești personale, dar și a unei necesități de a umple un gol în domeniu, scrisă destul de simplu, în liniștea unei chilii mănăstirești, va mulțumi cititorul dornic de a cunoaște și de a se împărtăși din bogata moștenire a monahismului rus de la Optina, de a-și forma o viziune despre anevoiosul parcurs al monahismului rus din ultimele secole.

Concluzii. Modelele vieților cuvioșilor stareți de la Optina și scrierile lor au alimentat viața duhovnicească a monahilor acestei obști vreme de câteva secole, cultivând în cadrul acestei mănăstiri duhul unei autentici trăiri ortodoxe – singura în stare să tămăduiască, să aline și să îndrume mii de suflete însetate de Dumnezeu în tumultul evenimentelor istorice care au zguduit poporul rus în ultimele veacuri. În acest context, opinia mea personală în calitate de preot duhovnic este că, înainte de a începe studiul scrierilor Sfinților Părinți ai Bisericii, de un real ajutor ne este familiarizarea cu scrierile cuvioșilor de la Optina, deoarece acestea ne prezintă într-un mod simplu și lesne de înțeles învățătura ortodoxă.

Deschiderea stareților și a monahilor de la Optina către lume într-un duh de dragoste, înțelegere și povățuire părintească este o altă trăsătură caracteristică monahismului optinean, care a făcut ca această obște să devină un izvor duhovnicesc în stare să adape spiritual mii de suflete din cadrul poporului rus. Ne exprimăm convingerea că am reușit să identificăm și să prezentăm pe larg astfel de trăsături ale monahismului de la Optina, oferindu-i cititorului o imagine mai

clară a elementelor care îl leagă pe omul rus de „starețul său”, iar sufletul unui întreg popor de o anume vatră monahală. Marele scriitor Nicolai Gogol scria: „Nicăieri nu am văzut astfel de monahi. Cu fiecare din ei, îmi părea, că vorbește cerescul. Eu n-am întrebat care și cum trăiește: fețele lor spuneau singure totul...”

Pe de altă parte, analiza noastră a reliefat importanța relațiilor dintre monahismul și societatea rusă în baza exemplului legăturii pe care stareții de la Optina au întreținut-o de-a lungul timpului cu cei mai de vază intelectuali ai acestui popor – scriitori, filosofi și oameni politici de talia cea mai înaltă, ale căror lucrări și activitate, fără îndoială, au purtat amprenta întâlnirilor lor cu renumiții stareți optinieni. Prin intermediul unor astfel de personalități precum Fiodor Dostoievski, Lev Tolstoi, Nicolai Gogol, Ivan Kirievski, marea ducesă Eliaveta Fiodorovna și alți membri ai familiei regale, compozitorul Piotr Ciaikovski ș.a., învățăturile și „duhul” cuvioșilor de la Optina s-au răspândit în întreaga Rusie, stareții îmbrățișând o întreagă societate nu numai prin rugăciunea lor, ci și prin valorile culturale străbătute de duhul Ortodoxiei – valori care sunt produsul cel mai nobil al interacțiunii dintre monahism și intelectualitate și care constituie până în prezent tezaurul Rusiei și tezaurul întregii lumi, chiar dacă puțini sunt cei conștienți de prezența stareților în spatele acestei bogății culturale cu care Rusia se prezintă pe arena lumii. Cu certitudine, monahismul a reușit să influențeze în mod pozitiv societatea rusă din secolul al XIX-lea până în prezent, în cea mai mare parte prin intermediul clasei intelectuale, ai cărei iluștri reprezentanți, prin pronia lui Dumnezeu, au luat contact direct cu stărețismul de la Optina..

Din cercetarea noastră mai reiese faptul că principala formă de slujire socială și duhovnicească a Sihăstriei Optina este grija părintească de chemare la rugăciune, la slujbele bisericești, la munca în folosul aproapelui, la care sunt îndemnați toți pelerinii. Această tradiție corespunde cu spiritul monahal din vremea cuvioșilor, dar și cu tradițiile monahicești în general. Atmosfera duhovnicească vie, care este întreținută de toți vrednicii viețuitori ai mănăstirii, ce își respectă făgăduințele monahale de ascultare, rugăciune, neagonisire și castitate are un impact deosebit asupra pelerinilor, care, fără excepție, dau mărturie despre ea. După cum scria un povățuitor contemporan al călugărilor, starețul Iosif Vatopedinul: „Când noi ne ostenim pentru mântuirea noastră cu grijă și luare aminte, îndeplinind cele monahale, ne facem misionari pentru popor nepărăsind ograda mănăstirii”. Anume acest gând a stat la baza lucrării misionare a mănăstirii Optina pe vremea cuvioșilor stareți și credem că și în prezent monahii sunt călăuziți de el.

„Sfinților Cuvioși Părinți de la Optina, rugați-vă lui Dumnezeu pentru noi.”